

Belkıs Kılıçkaya
belkis.kilickaya@yirmidort.tv

CHP İktidar Olursa Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Vazifesi Cenaze Kaldırmak mı Olacak?

Cumhuriyet Halk Partisi'nin İslam'ın muhtevasının laikliğe aykırı olduğu yönündeki tepkileri, tek parti döneminde yahut 1940'larda kalmış değil. CHP açısından hatırlanması ve hatırlatılması gereken mevzu, CHP'nin din işlerinin devletten özgürleşerek yürütüleceği bir otorite fikrine karşı olmasıdır. CHP, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tersine devlete bağlı olmasını ancak bütün dinlere ve inançlara eşit mesafede olmasını savunuyor. Böyle bir Diyanet İşleri Başkanlığı'nın CHP'li lider ve siyasetçilerin tepkilerinden de anlaşılacağı üzere İslam dininin muhtevasını anlatmaması, özellikle laik ve Batılı yaşam tarzına muhalif olan hiçbir emirden de söz etmemesi gerekiyor.

20 yıl süren tek parti döneminin ardından İsmet Paşa'nın muhalefette Serbest Fırka nevi güdümlü bir siyasi parti murat ederek çok partili siyasi hayat tasarısına girişmesinden hemen sonra, CHP'nin halkın İslam'la ilişkisi adına hassasiyet gösterdiği ilk mesele cenazelerdi. Cumhuriyet Halk Partisi'nin 2 Aralık 1947'de toplanan Yedinci Kurultayında İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver kürsüden yaptığı konuşmada, TBMM'de görevli 6 Meclis hademesinin şöyle dediklerini nakletmişti: "Eğer bize imam vermezseniz, ölülerimizi köpek leşi gibi toprağa gömeceğiz"! Bir yıl sonra 1948'de CHP'nin sekizinci kurultayında, din adamı ihtiyacı vurgulanırken ülkede elde kalmış imam sayısı sebebiyle bir imamın aynı anda 5-6 köy arasında mekik dokumak zorunda kaldığı ve bu esnada ölülerin de koktuğu aktarılıyordu. Neticede Cumhuriyet Halk Partisi'nden bir grup siyasetçi, Celalettin Ökten Hocanın kapısını çaldı, durumu

arz edip dört aylık bir kurs açmasını talep etti. Celalettin Ökten Hoca ise papazların dahi 8 yılda yetiştiğini ve bir din adamının aynı zamanda üniversite talebesiyle muhtelif bilimlere dair konuşacak müktesebatının olması gerektiğini anlatıp, bu yönde hazırladığı bir dosyayı sunduysa da dosya hasıraltı edilmiş ve hükümet imam yetiştirmek üzere 10 aylık bir kurs açılmasını uygun görmüştü. İstanbul'da, Ankara'da ve daha sonra açılanlarla birlikte toplam 8 kurs. Bugün CHP'li siyasetçilerin siyasi konjonktüre istinaden arada bir gündeme taşıdığı "İmam Hatipleri biz açtık" propagandası, işte bu 10 aylık kurslara dayanıyor!

Cumhuriyette Din Eğitimi

Tarih boyunca Cumhuriyet Halk Partisi, cenazelerin İslami usullerle

CHP Genel Başkanı Özgür Özel (Doğukan Keskinlik / AA, 14 Ağustos 2025)

SADEDE GELİRSEK, CUMHURİYET HALK PARTİSİ, 1950'DE DEMOKRAT PARTİ'DEN İTİBAREN SAĞDA KONUM ALMIŞ PARTİLER TARAFINDAN DİNİ İNANÇ VE PRATİKLERİN DİN HÜRRİYETİ KAPSAMINDA ELE ALINMASINA İLİŞKİN BÜTÜN SÖYLEM VE İCRAATLARINI DAİMA DİN İSTİSMARI, DİNİ SİYASETE ALET ETMEK, LAİKLİK İLKESİNİ ÇİĞNEMEK DİYE ETİKETLEMEKLE KALMADI, YARGI ELİYLE YAHUT ORDUYU GÖREVE ÇAĞIRARAK BU GÖRÜŞ VE İCRAATA KARŞI İMKANLARINI SONUNA KADAR DA KULLANDI VE VESAYET SİSTEMİ DAHİLİNDE BAŞARILI DA OLDU.

kaldırılmasına hiçbir zaman laf etmedi hatta "Ben dinsizim, dinden nefret ediyorum" diyen kişinin cenazesinin dahi İslami usullere göre kaldırılması gerektiğini savundu. Türkiye'de Fransız laiklik anlayışı dahilinde yapılan onca devrim ve reforma rağmen CHP hiçbir zaman Fransa'da olduğu gibi "Laik ya da sivil cenaze" seçeneği için bir yasal girişimde de bulunmadı. Yani mevtâ şayet Lozan'a tabi azınlık gruplarından değilse kim olursa olsun İslami usullere göre kaldırılması gerekir görüşünde. Nitekim yıllar önce Uğur Mumcu beraberinde Ali Sirmen ve Aziz Nesin'le beraber Köy Enstitüleri'nin açılış yıl dönümü merasiminde yaptığı bir konuşmada, Türk vatandaşının kim olduğunu anlatırken, ironiyle bu hususa dikkat çekmişti: "Türk vatandaşı İsviçre medeni kanununa göre evlenen, İtalyan ceza yasasına göre cezalandırılan, Alman ceza mahkemeleri usulü yasasınca yargılanan, Fransız idare hukukuna göre idare edilen ve İslam hukukuna göre gömülen kişidir". Ancak zurnanın zırt dediği yer tam da burası; yani mevtânın henüz hayattayken modern hukukta da tanımını bulan dini inancını yaşama, ifade etme ve uygulama hürriyetini nasıl ve ne ölçüde kullanabileceği meselesi.

Uğur Mumcu'nun aynı konuşmasından devam edersek diyor ki, "Mustafa Kemal ve düşün arkadaşları, Batılı ve laik sistemi benimsediler, 1928'de Anayasa'dan devletin İslamcı devlet olduğuna dair maddesi kaldırıldı, 1930'da okullardan din dersleri, 1939'da da köy okullarından kaldırıldı". Nihayetinde din eğitimi olmadığı için cenaze kaldırılacak adam bulunamayan Türkiye'ye karşılık, çıkışından itibaren açıkça laikliği din karşıtlığı, din düşmanlığı diye tarif eden ve bu sebeple "negatif laiklik" anlayışının hâkim olduğu Fransa'da dahi 1905'te devlet okullarında eğitim laikleşirken kiliseye bağlı özel okullar varlığını sürdürdüğü gibi kilisenin devletle yaptığı pazarlık dahilinde Çarşamba günleri tatil edilmiş ve dileyen ailelerin çocuklarına din eğitimi verebilmesinin yolu açık tutulmuştur.

Tek partili siyasi tarihimize göre 1925'te tekke ve zaviyeler kapatıldıktan sonra, 1 Kasım

1928'de Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmiş, 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren Arap harfleriyle yazmak ve matbaalarda Arapça harflerle yazılmış metin basmak yasaklanmıştı. Yani orijinal haliyle Kur'an-ı Kerim basmak, Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek ve öğrenmek de... 1932'den itibaren ezan, sela ancak Türkçe okunabiliyor, köyde, evinin bahçesinde dahi Arapça ezan okumaya kalkanlar hapis cezasına çarptırılıyordu. Bir zaman sonra herhalde elindeki metnin ne olduğunu anlayamayacak yığınlar oluştuğu için İsmail Kara'nın 2023'te Dergah Yayınevi'nden çıkan *Resimli Cumhuriyet Tarihi Kitabı*'ndan öğreniyoruz ki, Kur'an ve tefsir-meal formlarından kese kağıdı yapılır olmuştur! Uğur Mumcu'nun da dediği gibi din dersleri 1930'da ortaokullarda kaldırıldıktan sonra 1931'de öğretmen okullarında, 1933'te şehir ilkokullarında 1939'da köy ilkokullarında tamamen müfreddattan çıkarılmış, bu arada başka bir kanunla da sadece "Bey", "Efendi", "Paşa", "ağa", "hanım" değil "hoca", "hacı", "hafız", "molla" gibi ünvan ve sıfatlar kullanmak da yasaklanmıştı. Eskiden kalma, tek tük varlığını sürdüren bir nevi imam hatip benzeri okulların da 1930'da kapatılmasının akabinde, haliyle ülkede bir süre sonra cenaze kaldırılacak din adamı kalmamıştı.

1937'de anayasaya giren laiklik ilkesi ise devletin, birey ya da cemaat halinde dini inanç ve ibadet hürriyetinin kullanılmasını garanti etmesi değil tersine devletin İslam dininin muhtevasına doğrudan müdahale etmesi anlamına geliyordu. İslam dininin değil pratiği inanç ve akideleri, doğrudan doğruya laikliğin ihlali anlamında yorumlanıyor ve buna göre uygulamalar yapılıyordu. Cemil Koçak'ın İletişim Yayınları'ndan çıkmış buna örnek başka hadiseler de yer verdiği *Tek parti döneminde Muhallif Sesler* adlı kitabında, 1944'te Başbakanlık Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü İç Yayın Dairesi Müdürlüğü tarafından hazırlanan *Doğru Yol* adlı kitap hakkında kaleme alınmış bir rapor var. Rapora göre, kitabın yazarı "Yirminci medeniyet asrında Türk çocuklarının zihnini, cennet hülyaları, cehennem korkuları ile bulandırmakta, manzumelerin-

de milli, ahlaki hislerin örgüsü içinde koyu İslamcı propagandalar yapmakta idi. (...) Raporda özellikle şu satırların "Kemalizmin altı umdesinden biri olan laikliğin zıddı bir mana taşımakta olduğuna değiniliyordu: "Her Türk, İslam'ım demeli, birden el ele vermeli –ayrı düşen kalır geri- Tanrı, birlik olun demiş." Ayrıca, "Tamamen bir ilmiyal kokusu duyulan kitapta, abdeste, namaza, oruca oldukça mühim kıtalar tahsis edilmişti." Şöyle ki: "Günde hem beş vakit abdest almak namaz kılıp hakka tapmak telkin ediliyor ayrıca yanlış yola sapmanın da günah olduğu belirtiliyordu". (...) Cemil Koçak, klasik bir din kitabı olan Doğru Yol'a dair yazılmış rapora dair şu tespiti yapıyor: "Dini bilgiler veren ve İslam dininin temel kurallarını öğreten bu kitabın, rejimin gözünde hem İslami propaganda olarak tanımlanıyor olması hem de İslami bilgilerin sonunda rejimin uygulamaları ile çatışacağına yönelik üstü örtülü kabulü dikkat çekicidir. Rejimin gözünde İslami pratikler sadece inançlar değil fakat ibadetler de aslında laiklikle uyumlayan faaliyetler olarak görülüyor ve böyle tanımlanıyordu".

CHP'de Bugüne Ulaşan Din Anlayışı

Cumhuriyet Halk Partisi'nin İslam'ın muhtevasının laikliği aykırı olduğu yönünde bu nevi tepkileri, tek parti döneminde yahut 1940'larda kalmış değil. İki hafta önce 1 Ağustos'ta CHP Genel Başkan Yardımcısı Aylin Nazlıaka da 1 Ağustos'ta camilerde verilen Cuma hutbesine, "laiklik kırmızı çizgimizdir" diyerek tepki gösterdi.

BUGÜN CHP TABANINDAKİ BİNLERCE DİNİ BÜTÜN SEÇMEN DE DİNİ İNANÇ VE İBADET HÜRRİYETİNİ 1950'DEN BERİ GELEN İKTİDARLARA VE EN ÇOK DA 22 YILDIR AK PARTİ'YE BORÇLU. LAİKLİĞİ KAĞIT ÜZERİNDE BIRAKIP ASKIYA ALDIRDIĞI İDDİA EDİLEN VE "KARŞI DEVRİM" DİYE NİTELENDİRİLEN YASAL DEĞİŞİKLİKLER VE UYGULAMALARIN NELER OLDUĞUNU HATIRLAMAK İÇİN CHP TARİHİNE VE BUGÜNKÜ TEPKİLERİNE BAKMAK YETERLİ. 14 MAYIS 1950'DEN İTİBAREN 72 YILIN 57'Sİ DE CHP'NİN İKTİDARIYLA SONUÇLANSAYDI, ÖLÜLERİN DE AKİBETİ BUGÜN NE OLURDU BİLEMEYİZ.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Haya: Allah'ın emri, fıtratın gereği" başlıklı ayet ve hadis-i şeriflere de yer verdiği söz konusu hutbede, kısa ve şeffaf giysilerin Allah'ın örtünme emrinin ihlali anlamına geldiği; moda, dizi ve reklamlarla çıplaklığın cesaret ve özgürlük adı altında normalleştirildiği, halbuki bunun bir ilkellik olduğu anlatılıyordu. CHP Genel Başkan Yardımcısı Nazlıaka'ya göre bir din adamının, camide dini inanç ve pratiklere ilişkin bu konuşması laikliğe aykırıydı. Temmuz 2024'te genel başkan yardımcısı ve parti sözcüsü olarak yaptığı açıklamada Özgür Özel de benzer bir tepki göstermiş, örtünme emrine ilişkin bir başka hutbeye karşılık "Siz dini, kadının kıyafetine indirerseniz, laikliği çığnersiniz. Din ahlaktır, vicdandır, samimi-yettir" demişti.

Türkiye, 2016'ya kadar nüfus çoğunluğu-nun tabi olduğu dinin yani haftalık ibadetini yerine getirme hürriyetinin, dini özgürlükler dahilinde tanınmadığı herhalde tek ülkeydi. Çünkü Batı'da haftalık tatil günleri ibadet günlerine nispetle Cumartesi ve Pazar diye tanzim edildiği için Müslüman ülkelerde de keza cuma, cumartesi günleri tatil olduğu için dileyen haftalık ibadet mekanlarına gidebili-yordu. Cumhuriyet Halk Partisi bu kadar doğal bir dini pratiğin özgürleştirilmesi konusunda girişimde bulunmadığı gibi, 2016'ya kadar yapılan tek tük girişimlere de her zaman karşı çıktı. Yine İslam dininin kadınlara yönelik em-rini pratik edenler ilahiyat fakülteleri de dahil olmak üzere laikliğe aykırı olduğu iddiasıyla Cumhuriyet tarihi boyunca eğitim hakkından mahrum bırakılırken vasıflı işler için çalışma hayatında varlıkları söz konusu dahi değildi. Cumhuriyet Halk Partisi, AK Parti hükümetinin başörtüsünün dini bir simge olarak kullanıma hürriyetinin önündeki yasakları kademeli ola-rak kaldırmasına kadar bu konuda herhangi bir girişimde bulunmadığı gibi her defasında engellemeye girişti. 6 ve 9 Şubat 2008 tarih-lerinde AK Parti'nin üniversitelerde başörtü-süne serbestlik getiren Anayasa değişikliği teklifinin kabulünden sonra aralarında Kemal Kılıçdaroğlu'nun da bulunduğu 112 milletve-kili bu değişikliğin laiklik ilkesine aykırı olduğu

gereğesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvu-rarak iptalini yahut yok hükmünde sayılmasını istedi. Anayasa Mahkemesi de değişikliği iptal kararı verdi. Muallim Naci'nin "Hafıza-i beşer nisyan ile malüldür" sözüne çok güvenmiş olmalı ki Kılıçdaroğlu yıllar sonra 8 Mart Kadınlar günü münasebetiyle Mecliste yaptığı bir konuşmada "sizin başörtünüzü yasakladılar" demişti!

Cumhuriyet Halk Partisi, Kemal Kılıçdaroğlu'nun 2018'de "helalleşme" başlığı altındaki çıkışları ve seçimlerde MSP tandanslı küçük partilerle ittifakı dahilindeki söylem ve eylemleri haricinde laiklik yorumu, iktidarda yahut muhalefetteki uygulamaları açısından daima tutarlı bir çizgi izledi. Zaten Kılıçdaroğlu da partisinin anayasa raporunu yazma göre-vini CHP İstanbul Milletvekili Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu'na vermişti. "Din ve vicdan özgürlü-ğü, kişinin içsel alanında kalır. O nedenle insa-nın mahremidir" diyen yani dinin ne simge ne pratik anlamda görünmez ve kalbin içinde bir yerde sessiz sedasız varlığını yani büyük ölçü-de CHP zihniyetini savunan İbrahim Kaboğlu, *Cumhuriyet Gazetes'i*ne ve Tele 1'e verdiği röportajlarda, başörtüsü takma hürriyetinin anayasal güvenceye kavuşturulması yolun-daki hükümet girişimini "anayasaya koyulmuş bomba" diye niteliyordu. Kaboğlu, Tele 1'de yayınlanan başka bir röportajında da liseli öğrenciler için Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan Kur'an eğitim merkezi yönetmeliğini, anayasaya konulan bomba diye nitelendirmişti. Benzer bir görüşü Özgür Özel de 2022'de, CHP Grup Başkan Vekili sıfatıyla dile getirdi. Özel'in, Diyanet İşleri Başkanlı-ğının 4-6 yaş grubuna yönelik açtığı Kur'an kurslarını şiddetle kınayıp bu kararı, "orta çağ zihniyeti" diye tanımlayarak gösterdiği tepki, CHP'nin parti tüzüğü'nün 4'üncü maddesinde atıfta bulunulan "aydınlanma idealleri" ile elbette örtüşüyordu. CHP genel başkan yar-dımcısı ve sözcüsü olan Deniz Yücel de "Ayat ve hadislere dayanarak İslam dininin örtünme ve kadın ve erkeklerin nikah akdi olmaksı-zın bir arada yaşamasının haram olduğu ve İslam dininde nikahın mümkün olduğu kadar erken yapılmasının tavsiye edildiği" hutbeye

tepkisi gösterdi. Yücel Diyanet İşleri Başkanlığına tepkisini şöyle dile getirdi: "Unuttuysan hatırlatı-rız. İnsanların giyimine, yaşam tarzına, kaç yaşında evlenecek-lerine, telkin ve tavsiye yoluyla dahi karışamazsın. Haddini bil. Burası Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti. Türkiye'de kadınlar kaç yaşında evleneceklerine kendileri karar verebilirler".

Camilerde Cuma namazının bir şartı olarak okunan hutbelerin amacı Kur'an, sünnet, hadis-leri referans gösterip geleneği de dikkate alarak insanları dini konularda bilgilendirmektir. Cuma günleri camii cemaati mensup-ları da hutbelerde anlatılanlara riayet eder yahut etmez. Laiklik, devletin buna riayet edenler ve etmeyenlerin de uygulama ve uygulamama hürriyetini garanti altına almasıdır. İslam'da kilise gibi hiyerarşik bir kurum olma-dığı için din işleri, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülü-yor. Başkanlığın devletten özerk ya da bağımsız olması yönünde öteden beri var olan tartışmalara girmeden burada CHP açısından kısaca hatırlatılması gereken mevzu, CHP'nin din işlerinin dev-letten özgürleşerek yürütüleceği bir otorite fikrine karşı olmasıdır. CHP, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tersine devlete bağlı olmasını ancak bütün dinlere ve inançlara eşit mesafede olmasını savu-nuyor. Böyle bir Diyanet İşleri Başkanlığı'nın CHP'li lider ve siyasetçilerin tepkilerinden de anlaşılacağı üzere İslam dininin muhtevasını anlatmaması, özel-likle laik ve Batılı yaşam tarzına muhalif olan hiçbir emirden söz etmemesi gerekiyor. Ki bugün

İslam dininin örtünme emrini yerine getirenleri sınırlayacağı bir söylemi terk etmiş olan CHP, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İslam dininin örtünme emrine ilişkin hutbesinin de laikliğe aykırı olduğunu öne sürerek tepki gösteriyor.

Sadede gelirsek, Cumhuriyet Halk Partisi, 1950'de Demokrat Parti'den itibaren sağda konum almış partiler tarafından dini inanç ve pratiklerin din hürriyeti kapsamında ele alınmasına ilişkin bütün söylem ve icraatlarını daima din istismarı, dini siyasete alet etmek, laiklik ilkesini çiğnemek diye etiketlemekle kalmadı, yargı eliyle yahut orduyu göreve çağırarak bu görüş ve icraata karşı imkanlarını sonuna kadar da kullandı ve vesayet sistemi dahilinde başarılı da oldu. Gazeteci, yazar Fikret Bila Kırmızı Kedi Yayınevi'nden 2023'te çıkan "1923'ten 2023'e Karşı Devrim" adlı kitabında bu zamanı şöyle tavsif ediyor:

"Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili siyasi hayata geçtiği 1950'den bu yana geçen 72 yılın 57'si, dini ve dince kutsal sayılan değerleri siyasette kullanan ve içlerinde doğrudan İslam devletini amaçlayan akımları da barındıran sağ partiler iktidarında geçti. Bu sürede Cumhuriyeti kuran CHP ve

diğer merkez sol partiler 15 yıl ve ancak koalisyon ortağı olarak iktidar olabildi.

Bu sürenin son 20 yılı, tek başına iktidar olan AK Parti dönemi olarak laik devletin İslamcı bir devlete doğru dönüştürülmesi gayretiyle geçti. Laiklik ilkesi anayasanın değiştirilmesi teklif dahi edilemez maddeleri arasında kağıt üstünde yerini korurken fiilen askıya alındı."

Bugün CHP tabanındaki binlerce dini bütün seçmen de dini inanç ve ibadet hürriyetini 1950'den beri gelen iktidarlara ve en çok da 22 yıldır AK Parti'ye borçlu. Laikliği kağıt üzerinde bırakıp askıya aldıkları iddia edilen ve "karşı devrim" diye nitelendirilen yasal değişiklikler ve uygulamaların neler olduğunu hatırlamak için CHP tarihine ve bugünkü tepkilerine bakmak yeterli. 14 Mayıs 1950'den itibaren 72 yılın 57'si de CHP'nin iktidarıyla sonuçlansaydı, ölümlerin de akıbeti bugün ne olurdu bilemeyiz. Ancak CHP'nin tek başına iktidar olması halinde, cenazelerin İslami usullere göre kaldırılması meselesi hariç -belki görünür olmadığı için oruç ibadeti de ilave edilebilir- laiklik ilkesi dahilinde devletin inananların kamuda ve özel sektörde dini inanç ve uygulama hürriyetini garanti etmesi, son kertede büyük ölçüde kuşkulu görünüyor! ❏

Türkiye, 2016'ya kadar nüfus çoğunluğunun tabi olduğu dinin yani haftalık ibadetini yerine getirme hürriyetinin, dini özgürlükler dahilinde tanınmadığı herhalde tek ülkediydi. Çünkü Batı'da haftalık tatil günleri ibadet günlerine nispetle cumartesi pazar diye tanzim edildiği için Müslüman ülkelerde de keza cuma, cumartesi günleri tatil olduğu için dileyen haftalık ibadet mekanlarına gidebiliyordu. Cumhuriyet Halk Partisi bu kadar doğal bir dini pratiğin özgürleştirilmesi konusunda girişimde bulunmadığı gibi, 2016'ya kadar yapılan tek tük girişimlere de her zaman karşı çıktı.

Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş, Ankara'daki Ahmet Hamdi Akseki Camisi'nde "Her Yaz Yeni Bir Heyecan, Cami, Çocuk ve Kur'an" temalı hutbe irat etti, ardından cuma namazını kıldırdı. (Diyanet İşleri Başkanlığı / AA, 20 Haziran 2025)

